

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЇ ПІДПРИЄМСТВ І ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	9
1.1. Поняття підприємства, його функції та основні ознаки	9
1.2. Теорії (концепції) підприємств.....	14
1.3. Моделі підприємств	25
1.4. Підприємницька діяльність, її принципи, форми і типи	30
<i>Питання та завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань .....</i>	<i>37</i>
<i>Рекомендована література.....</i>	<i>37</i>
РОЗДІЛ 2. ВИДИ ПІДПРИЄМСТВ, ЇХ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ	40
2.1. Правові основи функціонування підприємств.....	40
2.2. Порядок створення та реєстрації підприємств	45
2.3. Класифікація підприємств	56
2.4. Форми об'єднання підприємств, їх утворення, мета і функції	65
<i>Питання та завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань .....</i>	<i>74</i>
<i>Рекомендована література.....</i>	<i>74</i>
РОЗДІЛ 3. ЗОВНІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ.....	77
3.1. Загальна характеристика внутрішнього та зовнішнього середовищ підприємства	77
3.2. Структура і сутність зовнішнього середовища підприємства	82
3.3. Вплив чинників мікро- і макросередовищ на діяльність підприємства.....	86
3.4. Особливості класифікації чинників зовнішнього середовища підприємства	94
3.5. Методики оцінки чинників зовнішнього середовища підприємства	98
<i>Питання та завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань .....</i>	<i>105</i>
<i>Рекомендована література.....</i>	<i>105</i>
РОЗДІЛ 4. СТРУКТУРА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	108
4.1. Структура підприємства: сутність та види	108
4.2. Механізм і функції управління підприємством.....	121
4.3. Типи організаційних структур управління підприємством	128
<i>Питання та завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань .....</i>	<i>146</i>
<i>Рекомендована література.....</i>	<i>147</i>
РОЗДІЛ 5. РИНОК І ПРОДУКЦІЯ.....	150
5.1. Ринок: поняття та функції.....	150
5.2. Структура і види ринків.....	152
5.3. Типи ринкової структури.....	160
5.4. Ринкова інфраструктура, її складові елементи.....	163

<i>Питання та завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань</i>	166
<i>Рекомендована література</i>	167

РОЗДІЛ 6. ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	168
6.1. Сутність, завдання і принципи планування на підприємстві.....	168
6.2. Методи та види планування	173
6.3. Виробнича програма підприємства і показники оцінки обсягу продукції....	185
6.4. Планування маркетингової діяльності підприємства	194
6.5. Бізнес-планування на підприємстві	198
6.6. Сутність та організація стратегічного планування на підприємстві	203
6.7. Сутність прогнозування, його типи і методи	210
<i>Питання та завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань</i>	214
<i>Рекомендована література</i>	215

РОЗДІЛ 7. ПЕРСОНАЛ ПІДПРИЄМСТВА, ПРОДУКТИВНІСТЬ І ОПЛАТА ПРАЦІ	217
7.1. Персонал підприємства: поняття, класифікація, структура	217
7.2. Система управління персоналом	228
7.3. Особливості встановлення норм і нормативів праці на підприємстві.....	232
7.4. Продуктивність праці підприємства та методи її виміру	234
7.5. Система оплати праці на підприємстві.....	242
7.6. Тарифна та безтарифні системи оплати праці	246
<i>Питання та завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань</i>	259
<i>Рекомендована література</i>	259

РОЗДІЛ 8. КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА	262
8.1. Сутність, структура та класифікація капіталу підприємства	262
8.2. Економічна сутність основного капіталу підприємства.....	273
8.3. Оборотний капітал: його структура і значення в економічній діяльності підприємства	276
8.4. Нематеріальні активи і показники їх використання	285
<i>Питання та завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань</i>	289
<i>Рекомендована література</i>	290

РОЗДІЛ 9. ІНВЕСТИЦІЇ	295
9.1. Сутність, структура та функції інвестицій	295
9.2. Класифікація інвестицій.....	298
9.3. Фінансові інвестиції: поняття та значення	306
9.4. Класифікація фінансових інвестицій	311
9.5. Методичні підходи до оцінки ефективності інвестиційних проектів.....	314
<i>Питання та завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань</i>	326
<i>Рекомендована література</i>	327

РОЗДІЛ 10. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ	331
10.1. Загальна характеристика інноваційних процесів	331
10.2. Види інноваційної діяльності	337
10.3. Інноваційний потенціал підприємства та показники його оцінки.....	342
<i>Питання та завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань .....</i>	<i>353</i>
<i>Рекомендована література.....</i>	<i>353</i>

РОЗДІЛ 11. ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНА БАЗА І ВИРОБНИЧА ПОТУЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА	358
11.1. Характеристика техніко-технологічної бази підприємства	358
11.2. Поняття виробничої потужності підприємства та показники її розрахунку	367
11.3. Сутнісна характеристика основних засобів	375
11.4. Оцінка, класифікація та структура основних засобів	378
11.5. Знос, амортизація і відтворення основних засобів	383
11.6. Ефективність відтворення та використання основних засобів і виробничих потужностей підприємства	388
<i>Питання та завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань .....</i>	<i>392</i>
<i>Рекомендована література.....</i>	<i>393</i>

РОЗДІЛ 12. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ.....	398
12.1. Поняття і принципи організації виробничого процесу	398
12.2. Організаційні типи виробництва, їх техніко-економічна характеристика..	405
12.3. Сутність і класифікація методів організації виробничого процесу.....	408
12.4. Форми організації виробництва	414
12.5. Характеристика та основні групи показників якості продукції	424
12.6. Системи управління якістю продукції. Стандартизація і сертифікація продукції.....	432
<i>Питання та завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань .....</i>	<i>442</i>
<i>Рекомендована література.....</i>	<i>443</i>

РОЗДІЛ 13. ВИТРАТИ НА ВИРОБНИЦТВО ТА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОДУКЦІЇ. 445	
13.1. Сутність та класифікація витрат на виробництво і реалізацію продукції... 445	
13.2. Управління витратами на підприємстві	453
13.3. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт і послуг)	456
13.4. Кошторис витрат та калькуляція витрат на виробництво продукції.....	466
13.5. Методи калькулювання.....	473
13.6. Ціни на продукцію (послуги, роботи) підприємства.....	477
<i>Питання та завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань .....</i>	<i>481</i>
<i>Рекомендована література.....</i>	<i>482</i>

РОЗДІЛ 14. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	484
14.1. Загальна характеристика фінансової діяльності підприємства	484
14.2. Формування доходів на підприємстві	489
14.3. Сутність, види, формування та розподіл прибутку підприємства	495
14.4. Система показників рентабельності діяльності підприємства	503
14.5. Показники оцінки фінансово-економічного стану підприємства	506
14.6. Сутнісна характеристика та вимірювання ефективності виробництва ..	517
14.7. Основні внутрішні і зовнішні чинники підвищення ефективності виробництва	520
<i>Питання та завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....</i>	<i>523</i>
<i>Рекомендована література .....</i>	<i>524</i>
РОЗДІЛ 15. РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА: СУЧАСНІ МОДЕЛІ, ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ.....	529
15.1. Бізнес-процеси підприємства: сутність, структура та характеристика ..	529
15.2. Бенчмаркінг як інструмент покращення практики ведення бізнесу	531
15.3. Реструктуризація підприємства: види, форми і механізми здійснення ..	536
15.4. Форми і методи реорганізації підприємства	547
15.5. Банкрутство і ліквідація підприємств.....	555
<i>Питання та завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....</i>	<i>566</i>
<i>Рекомендована література .....</i>	<i>567</i>
РОЗДІЛ 16. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА АНТИКРИЗОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ..	571
16.1. Економічна безпека підприємства: сутність, складові та фактори забезпечення	571
16.2. Характеристика основних складових економічної безпеки	576
16.3. Оцінка стану економічної безпеки підприємств	584
16.4. Розроблення антикризової діяльності підприємства	586
<i>Питання та завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....</i>	<i>596</i>
<i>Рекомендована література .....</i>	<i>597</i>
ДОДАТКИ	604

РОЗДІЛ 1

ТЕОРІЇ ПІДПРИЄМСТВ

I ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

1.1. Поняття підприємства, його функції та основні ознаки

Первинною виробничо-господарською ланкою в системі національного виробництва є підприємство (фірма), яке виступає як самостійний господарюючий суб'єкт різних форм власності, що володіє правами юридичної особи. Як первинна ланка національного господарства, підприємство зосереджує певну сукупність продуктивних сил (засобів праці, працівників, землі, сировини) і відносин власності (економічної, юридичної).

Підприємство (фірма), як окрема господарська одиниця, де здійснюється підприємницька діяльність — це складне об'єднання матеріальних і людських ресурсів, відповідним чином організованих і скоординованих для виробництва певних благ та надання послуг, що займаються різними видами діяльності з метою отримання прибутку.

Підприємство забезпечує виробництво переважної маси товарів і послуг, здійснює науково-дослідну і комерційну діяльність із метою привласнення доходу (прибутку).

Головним нормативним актом, що регулює діяльність підприємств, є Господарський кодекс України. У статті 62 Господарського кодексу України підприємство визначено як самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади, або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами [6, ст. 62].

Кодекс визначає види й організаційні форми підприємств, правила їх створення, реєстрації, реорганізації і ліквідації, організаційний механізм здійснення ними підприємницької діяльності. Кодекс також створює рівні правові умови для діяльності підприємств незалежно від форм власності майна й організаційної форми підприємства.

Підприємство створюється згідно з рішенням власника (власників) майна чи уповноваженого ним (ними) органу, підприємства-засновника, організації або за рішенням трудового колективу, у випадках і порядку,

передбаченому Законом України «Про підприємства в Україні» та іншими законами України. Воно може бути створене внаслідок примусового поділу іншого підприємства відповідно до антимонопольного законодавства України, а також унаслідок виділення із складу діючого підприємства (організації) одного або кількох структурних підрозділів, на базі структурної одиниці діючих об'єднань за рішенням їх трудових колективів, якщо на це є згода власника чи уповноваженого ним органу.

Підприємства можуть створюватися для здійснення підприємництва, а також для некомерційної господарської діяльності. Якщо підприємство створюється для здійснення комерційної господарської діяльності, воно є організаційною формою підприємництва. У такому випадку економічна сутність понять «підприємство» та «фірма» збігається.

Таким чином, підприємство — це самостійна господарська одиниця, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку для здійснення господарської діяльності з метою задоволення суспільних потреб у товарі (продукції, роботах, послугах) та одержання прибутку, яка діє на підставі статуту, користується правами і виконує обов'язки щодо своєї діяльності, є юридичною особою, має самостійний баланс, поточний та інші рахунки в банках.

Метою роботи підприємства є:

- отримання прибутку;
- забезпечення споживачів високоякісною продукцією відповідно до ринкового попиту, створення робочих місць;
- охорона навколишнього природного середовища, створення для працівників належних і безпечних умов праці та можливостей для реалізації їх творчого потенціалу.

Будь-яке підприємство — це складна економічна система, що здійснює багато видів діяльності, які за ознаками спорідненості об'єднують в окремі напрямки, зокрема: маркетинговий (вивчення ринку товарів); інноваційний (науково-технічні розробки, технологічна підготовка виробництва); виробничий (обґрунтування обсягу випуску продукції відповідно до потреб ринку, забезпечення матеріально-технічними ресурсами тощо); економічний (планування, облік, звітність, ціноутворення, зовнішньо-економічна діяльність, фінансування); *соціальний* (ефективне управління персоналом — професійна підготовка кадрів, створення належних умов праці, відпочинку, життя працівників); *післяпродажний сервіс* (організація гарантійного ремонту, сервісного обслуговування клієнтів); дотримання чинних нормативно-правових актів тощо.

Основним напрямком діяльності будь-якого підприємства є вивчення конкурентного середовища і ринку, на якому функціонує чи на який планує вийти підприємство зі своєю продукцією (послугами).

*Основним завданням діяльності підприємства є забезпечення потреб суспільства товарами (послугами) відповідного асортименту та належної якості. До найважливіших **завдань** підприємства відносяться:*

- побудова організаційно-економічного механізму діяльності;
- створення систем менеджменту відповідно до сучасних вимог;
- досягнення ритмічності та рентабельності виробництва;
- налагодження системи матеріально-технічного постачання;
- виготовлення конкурентоспроможної продукції, що відповідає поточним потребам споживачів;
- забезпечення персоналу підприємства нормальними умовами праці, заробітною платою, засобами стимулювання, можливістю підвищення професійного рівня;
- впровадження нової техніки та новітніх технологій;
- створення додаткових або нових робочих місць;
- охорона здоров'я працюючих та захист навколишнього середовища;
- організація післяреалізаційного обслуговування продукції (залежно від її виду, характеру, призначення) тощо.

Підприємство може функціонувати при дотриманні таких умов:

1. Підприємство як економічно самостійний товаровиробник має можливість на свій розсуд використовувати майно, вибирати вид діяльності, визначати виробничу програму, формувати ціни, розпоряджатися доходами.

2. Стимулом діяльності підприємства є прибуток.

3. Підприємство несе відповідальність за результати господарської діяльності як поточними доходами, так і капіталом.

Підприємству в умовах ринкової економіки властиві наступні ознаки: самостійна ініціативна діяльність, комерційний підхід, спрямованість на отримання прибутку, особиста економічна зацікавленість власників акцій, відповідальність за результати діяльності, господарський ризик.

До основних **ознак** підприємства як суб'єкта підприємницької діяльності відносять:

- здійснення господарської діяльності (виробництво продукції, надання послуг, здійснення робіт тощо), спрямованої на задоволення суспільних та індивідуальні потреб;

- підприємництво — самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку;
- майнова, економічна, господарська, організаційно-правова відокремленість;
- легітимізація існування як суб'єкта господарювання;
- самостійність: у межах чинного законодавства підприємство самостійно приймає рішення, здійснює підприємницьку діяльність, приймає на себе ризики та несе відповідальність за її результати;
- системність: підприємство є відкритою соціо-виробничо-економічною системою, що взаємодіє із зовнішнім середовищем та характеризується упорядкованою внутрішньою структурою.

Підприємство є юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку із своїм найменуванням та ідентифікаційним кодом.

Підприємство не має у своєму складі інших юридичних осіб [6, ст. 62].

Джерелами формування майна підприємства є:

- грошові та матеріальні внески засновників;
- кредити банків та інших кредиторів;
- доходи від реалізації продукції, інших видів господарської діяльності;
- доходи від цінних паперів;
- безоплатні або благодійні внески, пожертвування організацій, підприємств і громадян;
- інші джерела, не заборонені законодавством України.

Підприємства мають право на добровільних засадах об'єднувати свою виробничу, наукову, комерційну, та інші види діяльності, якщо не суперечить антимонопольному законодавству України, в асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, інші об'єднання за галузевим, територіальним та іншими принципами.

На підприємствах відбувається поєднання працівників із засобами виробництва, при чому від характеру такого поєднання значною мірою залежить тип підприємств. Відносини власності функціонують із приводу привласнення сконцентрованих на підприємстві об'єктів власності та розподілу створеного працівниками необхідного і додаткового продукту.

До суб'єктів відносин власності відноситься підприємство як юридична особа, його працівники.

Кожне підприємство вступає у відносини власності:

- з іншим підприємством, купуючи засоби виробництва, предмети праці та наданні й отриманні послуг;
- з банками, отримуючи кредити й сплачуючи відсотки за ними;
- з державою, сплачуючи податки до бюджету та ін.

До **основних функцій** виробничого підприємства відносяться:

Виробничо-технологічна — пов'язана із пошуком постачальників, споживачів, матеріально-технічним забезпеченням виробничого процесу засобами виробництва, використанням засобів праці для виготовлення продукції, залученням, створенням, упровадженням нових технологій, раціоналізацією виробничих процесів, винахідництвом, підвищенням якості продукції.

Економічна — передбачає управління процесами виробництва та збуту товарів і послуг, укладання контрактів із постачальниками і споживачами, наймом робочої сили, раціональна організація праці працівників, виплату заробітної плати, розподіл прибутків, сплату податків, зборів та інших платежів, розрахунок економічної ефективності діяльності, ціноутворення, залучення інвестицій.

Соціальна — полягає у забезпеченні належних умов праці та відпочинку працівників, створенні сприятливого психологічного клімату у колективі, наданні допомоги та підтримки працівникам, членам їх сімей та ін.

Зовнішньоекономічна — пов'язана із виконанням підприємством функцій у системі міжнародного обміну товарів, спільному з іноземними партнерами виробництві, науково-технічному співробітництві тощо.

Крім основних, виокремлюють інші **функції** підприємства, зокрема:

- *організаційно-управлінська* — організація та управління господарською діяльністю підприємства як цілісної системи;
- *фінансова* — забезпечення підприємства фінансовими ресурсами та спрямування їх руху на досягнення його цілей;
- *екологічна* — спрямована на раціональне й бережливе використання природних ресурсів, здійснення природоохоронних заходів;
- *забезпечення документообігу*, обліку, гарантування безпеки, статистичної звітності, дослідних функцій тощо.

Функції підприємства конкретизуються й уточнюються залежно від розмірів підприємства, галузевої належності, форми власності, наявності соціальної інфраструктури, рівня спеціалізації і кооперування.

Всі функції тісно взаємопов'язані, а їх сукупність розкриває сутність діяльності підприємства як суб'єкта господарювання.

1.2. Теорії (концепції) підприємств

Розвиток економічної науки призвів до виокремлення декількох основних теорій (концепцій) підприємства, кожна з яких окреслює причини, функції і мету існування підприємств, сприяє поглибленню цілісного розуміння соціально-економічної природи фірми та акцентує увагу на певних особливостях.

Під теорією (моделлю) підприємства в економічній літературі розуміють цілісну систему поглядів на сутність, поведінку й еволюцію підприємств певної групи, що можуть сформуватися за географічною, часовою, галузевою ознаками, розміром, належністю до певної організаційно-правової форми, наявністю певної структури власності тощо. Позаяк кожне конкретне підприємство відноситься до різних груп, то використовуються різні теорії щодо конкретного підприємства.

Виділяють такі основні теорії підприємства: стандартні, трансакційної економіки, нестандартні, еволюційні, експериментальної економіки.

У спеціальній літературі природа фірми пояснюється із позицій таких основних підходів: **неокласичного, інституціонального й управлінського (або підприємницького)**. Останній деякі вчені називають **прикладним**, оскільки в межах прикладної теорії (теорії управління і підприємництва) розроблено багато підходів до визначення природи фірми. Розглянемо теорії підприємств саме з цих підходів.

Класична теорія підприємства. У класичній економічній теорії окремої теорії фірми не існувало, був лише загальний підхід до мікроекономіки, у межах якої фірма виступала як суб'єкт господарської діяльності. Класична теорія не розмежовувала фірму і ринок, передбачаючи, що вони — рівноправні сторони дійсності.

За класичною економічною теорією роль підприємства та підприємця є не дуже важливою, оскільки розглядається лише з позицій виробничої функції. Процес реалізації створеного продукту (товарів та послуг) відбувається відповідно до фундаментального економічного закону Ж.-Б. Сея, за яким «сукупний попит дорівнює сукупній пропозиції».

За теорією А. Сміта наявність великого і малого виробництва обумовлюється поділом праці і спеціалізацією виробництва відповідно з масштабами попиту. Фірма розглядається як певний крок на шляху технічного прогресу людства, що забезпечує ріст продуктивності праці.

На думку А. Сміта, причина виникнення фірми пов'язана з розвитком торгівлі, яка стимулює поділ праці і ріст виробництва. Вчення про фірму як про виробничу одиницю й одиницю торгівлі розвивається

у А. Сміта в межах розробки концепції досконалої (вільної) конкуренції. Отже, фірма в ринкових умовах виступає як форма поділу праці і спеціалізації. Підвищення ефективності господарської діяльності і пошук рівноважної ціни e , за А. Смітом, і наслідком конкуренції, і метою виробництва (фірми).

А. Маршалл розвинув уявлення про фірму як про організацію, здатну забезпечити економію засобів на масштабах виробництва. Він детально описує способи досягнення подібної економії та їх результат — утворення великих організаційних форм в економіці як шляхом внутрішнього росту (розширення обсягів виробництва), так і через об'єднання, злиття, картелювання. А. Маршалл виділяє специфічну рису фірми, а саме, підприємницькі здібності як важливий ресурс виробництва.

Неокласична теорія фірми відноситься до стандартних економічних теорій, у межах якої підприємство розглядається як «чорний ящик». Неокласична теорія допускає прийняття раціональної поведінки індивідів, що обумовлює основну мету фірми — максимізація доходу (прибутку). Єдиною формою взаємодії суб'єктів визнається ринкова координація, що суттєво ускладнює, а інколи й перешкоджає процесу вивчення різних аспектів діяльності організації.

Інакше кажучи, неокласика виходить із того, що економічні суб'єкти переслідують мету максимізації доходу і вибирають для цього найкращі варіанти використання своїх обмежених ресурсів. У цьому полягає ідея раціональності як принципу економічної діяльності.

Основна мета функціонування підприємства у неокласичній теорії полягає у визначенні необхідних обсягів виробництва і такого співвідношення витрат, які дозволили б встановлювати ринкову ціну на продукцію, здатну максимізувати прибуток. Прибуток є формою вираження ефективності діяльності підприємства. Якщо підприємство не максимізуватиме прибуток, то воно під впливом ринкової конкуренції рано чи пізно буде ліквідоване.

Неокласична теорія розглядає підприємство як цілісний об'єкт, що перетворює вихідні ресурси у готову продукцію, необхідну суспільству та використовує ці ресурси у виробництві. Така модель підприємства ґрунтується на виробничій функції, де результати виробництва залежать від витрачених ресурсів. Параметри виробничої функції підприємства визначаються конкретними технологічними процесами, які застосовуються для виробництва продукції.

Зауважимо, що цей підхід також називається маржиналістським (максимізує функцію прибутку), у межах якого фірма розглядається

як однорідна, тобто така, що управляється одним керівником, який і приймає всі рішення.

Таким чином, у класичній та неокласичній теорії фірма трактується як:

- виробнича одиниця (або одиниця торгівлі), що перетворює обмежені ресурси на продукт із метою максимізації прибутку (розглядається з позицій ресурсно-технологічного підходу);
- невід’ємна складова ринку, елемент його структури;
- деякий «чорний ящик», формальна конструкція, власні риси якої не є об’єктом економічних досліджень.

У цих теоріях ототожнюється фірма й підприємець.

Отже, майже до середини ХХ ст неокласична теорія не приділяла уваги природі і внутрішній організації фірми. Фірма трактувалася як деякий «чорний ящик», на вході в який — праця і капітал, а на виході — продукти. У цьому процесі має місце корисливий інтерес, спрямований на максимізацію багатства.

Суттєвим недоліком неокласичної теорії фірми є її трактування виключно як аналога домашнього господарства. Фірма тут виступає як підприємство, що складається із однієї людини, яка володіє, управляє і працює на ній.

Крім початкового неприйняття концепцій обмеженої раціональності, неокласична теорія фірми також виключала із сфери своїх інтересів трансакційні витрати, технологічну невизначеність, обмеження мобільності факторів виробництва [15, с. 86].

Вагомий внесок у неокласичну теорію фірми внесла Дж. Робінсон. Теорія фірми збагачується новими рисами: це не тільки виробничий агент, який діє за своїми правилами, а й споживчий агент, поведінку якого можна проаналізувати на основі «зручних» математичних побудов у межах неокласичної парадигми. Основним об’єктом дослідження Дж. Робінсон є механізм ринкової конкуренції. Маневрування цінами розглядається як характерна риса ринкової поведінки великих компаній.

Однак, варто відзначити, що ця теорія має значні обмеження у використанні: 1) розуміє фірму виключно як «чорний ящик», що характеризується визначеним співвідношенням входів і виходів; 2) не враховує інформаційну асиметрію та орієнтується на її доступність і необмежені можливості індивідуума по сприйняттю; 3) не акцентує увагу на інших цільових функціях фірми.

Всі положення, що відповідають неокласичній теорії підприємства, можуть бути зведені до таких: